

American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research

journal homepage: <https://ajfaer.org>

Ukraine and Ukrainians Abroad Not-for-profit Corporation
New York, NY, USA

ISSN 2474-9397
ISSN-L 2474-9400

Published
from the year 2016

The interaction of psychological resourcefulness and resilience of personality in officers of Special Police Units

Boychuk S.S.

ORCID ID 0000-0002-2756-5330

Kharkiv National University of Internal Affairs

Article info

Accepted 30.03.2021

graduate student of Kharkiv National University of Internal Affairs
Lva Landau Ave., 27, Kharkiv, Ukraine
sergey.osvita@gmail.com

The article was prepared in accordance with the thematic plan of scientific research of the Department of Psychology of Kharkiv National University of Internal Affairs within the research "Psychological, pedagogical and sociological support of law enforcement" (state registration number 0113U008196).

Boychuk, S.S. (2021). The interaction of psychological resourcefulness and resilience of personality in officers of Special Police Units. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 20 (1), 4-13.

The article presents the results of an empirical study of the peculiarities of the interaction of psychological resourcefulness and the resilience of the personality in officers of special police units. Scientists interpret psychological resourcefulness initiative, responsibility, the desire for meaning, ie the inner strengths that a personality needs to constructively overcome the crisis of life. It was stated that resourcefulness can also be what is valuable for a person and helps her/him to adapt to stressful conditions, which is very important in the police profession. Scholars point to the resource role of resilience of personality, but at the same time, the available scientific literature does not sufficiently present works that would outline the interaction of psychological resourcefulness and the resilience of personality in officers of special police units, whose research is becoming increasingly relevant in modern psychological science. Theoretical analysis has shown that resilience is an individual's ability to own personal resources.

The purpose of the article is to establish the relationship between the indicators of psychological resourcefulness and resilience of officers of special police units. The following psychodiagnostic methods were used in the study: "Questionnaire of psychological resourcefulness of personality" (O. Shtepa) and "Questionnaire of resilience" (O. Rylska). For mathematical and statistical data processing, cluster analysis by the method k - means and Spearman's rank correlation coefficient were used. The study involved 65 officers of special police units KORR (Corps of Rapid Reaction), which were tested using the above methods, and using cluster analysis by the method of k - means divided into three groups. The first group with a low level of psychological resourcefulness and resilience included 16 persons; in the second with an average level - 36 persons; the third group (with a high level) consisted of 13 subjects.

Theoretical positions were deepened and new empirical facts concerning interaction of psychological resourcefulness and resilience of officers of special police units were obtained. It was found that the first group are characterized by 5 positive and 2 negative relationships between indicators of psychological resourcefulness and resilience. In the second group were found 7 positive and 1 negative correlations between the studied indicators. The largest number of statistically significant relationships was found in the third group, namely, 20 positive and 2 negative relationships, which significantly distinguishes this group from others. It was found that the high level of psychological resourcefulness and resilience of officers of special police units is reflected in the active interaction of these psychological phenomena, which mostly ensures their mutual strengthening.

Key words: resilience; CORR; personality; special forces; policemen; psychological resourcefulness.

Volume 20, Number 1, 2021

Особливості взаємодії психологічної ресурсності та життєздатності особистості у поліцейських-спецпризначенців

Бойчук С.С.

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Бойчук, С.С. (2021). Особливості взаємодії психологічної ресурсності та життєздатності особистості у поліцейських-спецпризначенців. American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research, 20 (1), 4-13.

У статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей взаємодії психологічної ресурсності та життєздатності особистості у працівників поліцейських підрозділів особливого призначення. Науковці інтерпретують психологічні ресурси як ініціативність, відповідальність, прагнення до сенсу, тобто внутрішні сили, які необхідні особистості для конструктивного долавання кризи життя. Константовано, що ресурсами може виступати також те, що є цінним для людини та допомагає їй адаптуватися до стресових умов, що неабияк важливо в професії поліцейського. Дослідники вказують на ресурсну роль життєздатності, але, разом з цим, у наявній науковій літературі недостатньо представлені роботи, які б окреслювали функціонування психологічної ресурсності в контексті життєздатності поліцейських-спецпризначенців, дослідження якої набувають все більшої актуальності у сучасній психологічній науці. Теоретичний аналіз засвідчив, що життєздатність – це індивідуальна можливість людини володіти особистими ресурсами.

Мета статті полягає у встановленні взаємозв'язків між показниками психологічної ресурсності з життєздатністю у працівників поліцейських підрозділів особливого призначення. У дослідженні було використано наступні психодіагностичні методики «Опитувальник психологічної ресурсності особистості» (О. Штепа) та «Опитувальник життєздатності» (О. Рильська). Для математико-статистичної обробки даних було використано кластерний аналіз за методом k – середніх та коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. У дослідженні взяли участь 65 працівників поліцейських підрозділів особливого призначення КОРД (Корпус оперативно-раптової дії), які були протестовані за допомогою вищезазначених методик, та із застосуванням кластерного аналізу за методом k – середніх розподілені на три групи.

У першу групу з низьким рівнем психологічної ресурсності та життєздатності увійшло 16 осіб; у другу з середнім рівнем - 36 осіб; третю групу (з високим рівнем) склали 13 досліджуваних.

Поглиблено теоретичні положення та отримано нові емпіричні факти щодо взаємодії психологічної ресурсності та життєздатності особистості у працівників поліцейських підрозділів особливого призначення. Встановлено, що для першої групи характерні 5 додатніх та 2 від'ємні взаємозв'язки між показниками психологічної ресурсності та життєздатності. У другій групі були виявлені 7 додатніх та 1 від'ємний взаємозв'язки між досліджуваними показниками. Найбільша кількість статистично значущих зв'язків було встановлено у третій групі, а саме, 20 додатніх та 2 від'ємних взаємозв'язків, що істотно відрізняє дану групу від інших. З'ясовано, що високий рівень психологічної ресурсності та життєздатності у працівників поліцейських підрозділів особливого призначення відбивається в активній взаємодії означених психологічних феноменів, котра здебільшого забезпечує їх взаємопосилення.

Ключові слова: життєздатність; КОРД; особистість; підрозділи особливого призначення; поліцейські; психологічна ресурсність.

Статтю підготовлено відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри психології Харківського національного університету внутрішніх справ у межах НДР «Психологічне, педагогічне та соціологічне забезпечення правоохоронної діяльності» (номер державної реєстрації 0113U008196).

Вступ

Вказуючи на домінуючу роль ресурсу в усіх сферах життєдіяльності людини, вчені впродовж століть сформували систему поглядів на його сутність та місце у суспільному відтворенні. Ресурсний підхід вимагає не тільки сформованості певної якості індивіда, знань його особливостей, а й прагне розглядати людину як особистість, яка має певні потенційні можливості, котрі можуть бути реалізовані за відповідних умов. Особливого значення дане питання набуває у контексті

вивчення особистості поліцейського спеціального підрозділу поліції, діяльність якого характеризується екстремальністю та небезпечністю.

У сучасній гуманістичній психології набуває сили тенденція обґрунтовувати здатність особистості долати складні життєві ситуації наявністю у неї психологічних ресурсів. У теоретичному аспекті ресурси особистості визначають як міру особистісного потенціалу особистості, при цьому допускаючи можливість отождолення понять потенціалу та життєстійкості. У практиці психологічного консультування ресурси

визначають як внутрішні сили, які необхідні людині для конструктивного долавання життєвих криз, а також вважають, що ресурси людини виявляються саме як ефект пережитих людиною життєвих труднощів.

Терміни «психологічні ресурси» в психології застосовуються для позначення широкого кола характеристик особистості, властивостей її оточення, системи її стосунків в соціумі та розуміються авторами у різноманітних трактуваннях: в контексті стратегій життя (К. Абульханова – Славська, Л. Анциферова); як частина поняття особистісного та людського потенціалів (Д. Леонтьєв, Т. Корнілова); у ракурсі можливості та засобів подолання стресу (Р. Лазарус, С. Хобфолл, В. Бодров); як аспект саморегуляції та регуляції діяльності та поведінки (К. Муздибаєв, А. Фомінова).

Водночас теоретична й практична психологія дотепер впевненіше оперує кількісною характеристикою ресурсів людини, не розкриваючи поняття «ресурсність особистості», тобто якісної властивості особистості, що пояснює не лише кількість та види наявних у людини психологічних ресурсів, а й те, якою мірою вона уміє ними оперувати. Вважаємо, що концепт «психологічна ресурсність» є складно дифініюваним як з визначення метарівня психологічної ресурсності у теоретичному аспекті дозволить здійснити його феноменологічний аналіз, а у практичному – виокремити функціональні особливості. Визначення особливостей психологічної ресурсності в контексті життєздатності особистості поліцейського може піднести розв'язання проблеми визначення сфери вияву ресурсності до рівня суб'єктності.

Теоретичні засади дослідження

Н. Тарабріна зі співавторами вказують на ресурсну роль життєздатності, але, разом з цим, у наявній науковій літературі недостатньо представлені роботи, які б окреслювали функціонування психологічної ресурсності в контексті життєздатності особистості, яка (як особлива здатність) виявляється в освоєнні широкої сфери власного буття людини за допомогою вирішення унітарних життєвих завдань, як екстремальних, так і повсякденних і являє собою єдність здібностей адаптації, здібностей саморегуляції, здібностей саморозвитку і свідомості життя, що в структурному аспекті проявляється через особливості її інтегрування як єдиного цілого [1].

У тлумаченні Л. Завалкевич (2004) ресурсність є одним з показників психологічної гнучкості людини, що полягає в умінні особи знаходити максимальні можливості у будь-якій ситуації. Автор характеризує ресурсність як головний показник здатності особистості повноцінно й ефективно застосовувати власні внутрішні резерви, тобто реалізовувати мотивацію можливостей. Дослідник означив такі принципи ресурсності: розкутість, що характеризує вільний обмін ресурсами між елементами системи (на погляд Л. Завалкевич, людина є адаптивною, керуючою, ресурсною системою); досвід і відкритість, тобто здатність приймати, накопичувати та використовувати

ресурси; конгруентність, цілісність, гармонійність, що вказують на ресурсну узгодженість [2, с.23–25].

Як зазначається в наявній емпіричній літературі, особистість правоохоронця є ключовою при вивченні професії, оскільки вона може передбачити спосіб реагування поліцейських на вимоги роботи та здатна забезпечити можливість безпомилкового прийняття рішень при вирішенні професійних завдань [3]. Зокрема, певні характеристики особистості свідчать про ефективність роботи поліції. Наприклад, агресивні, організовані, цілеспрямовані, жорсткі і надійні поліцейські зазвичай добре реагують на роботу, тоді як слабкі та недбалі співробітники демонструють низьку ефективність роботи [4].

Особистісні ресурси розглядаються як детермінанти і ознаки якості життя, рівня життя людини [5, с.133] в сучасних підходах (Ф.Лютанс, С.Хобфолл, С.Мадді, А. Бандура та ін.) особистісні ресурси розглядаються як гнучкі властивості особистості (state-like), що мають прижиттєвий генезис і піддаються корекції і розвитку [цит за 6, с.17].

Ю. Вольвич зазначає, що різні автори виділяють спеціальні та універсальні ресурси. Спеціальні ресурси пов'язані з певною метою і умовами її досягнення, а універсальні - це ресурси, наявність яких необхідна суб'єкту для досягнення успіху в будь-якій діяльності [7, с.55 - 56]. У ресурсну базу автор включає ресурси різних рівнів і систем регуляції: ресурси професійно-особистісного розвитку та успішної самореалізації; ресурси «збереження стійкості» особистості; ресурси подолання професійних, екзистенційних і особистих труднощів [7, с. 19].

Багато уваги дослідженню ресурсів приділяє О. Штепа, яка розглядає ресурсний аспект як тенденцію особистісного саморозвитку особистості, як медіатора внутрішнього та зовнішнього «Я» людини, та розробила особливості вікової психологічної ресурсності; вивчала та розробляла авторські прийоми актуалізації психологічних ресурсів, наголошуючи на важливості такої здатності особистості. Дослідниця дійшла до висновку, що ресурс – це психологічний мотиваційно-динамічний стан прояву сутності людини, стан її соціального, емоційного та духовного благополуччя. Крім того, О. Штепа наголошує, що усвідомлення та вміння оперувати своїми ресурсами і є ресурсністю [цит. за 8, с.122].

Сучасні психологічні дослідження націлені на вивченні здатності особи протистояти труднощам. Звідси, все частіше в назвах досліджень можна зустріти терміни «життєстійкість», «життєздатність», «вітальність» тощо. Вчені намагаються з'ясувати можливості особистості в складних життєвих та професійних ситуаціях, тому одним з напрямків дослідження обирають вивчення проблем життєздатності людини в умовах сьогодення. Без перебільшення, дана тенденція є перспективною та необхідною, адже вивчення особливостей саморегуляції фахівців соціономічного профілю в екстремальних умовах діяльності, дозволить надати фахівцям практичні рекомендації стосовно психологічної адаптації людини в небезпечному середовищі.

Як підкреслює О. Куфтяк, життєздатність представляє потенціал, передумову до розвитку та адаптації, що робить вплив на розвиток регуляції і саморегуляції. В рамках психології особистості життєздатність частіше пов'язується з індивідуально-психологічними якостями особистості. Так, життєздатність зв'язується з високою самооцінкою, упевненістю, почуттям гумору, здатністю адаптуватися до змін, розвитком стратегій з чіткими завданнями і орієнтованими на діяльність, умінням вирішувати проблеми соціального характеру, сприйняттям стресу як стимулу до мобілізації ресурсів, надійним зв'язком з близькими людьми, минулим успішним досвідом і досягненнями [9, с.31].

О. Махнач визначає життєздатність як «здатність людини до подолання несприятливих життєвих обставин з можливістю відновлюватися і використовувати для цього всі внутрішні і зовнішні ресурси, здатності до життя у всіх її проявах, здатності не тільки існувати, а й розвиватися всупереч несприятливим життєвим подіям» [10, с. 63].

О. Белоклоков підкреслює актуальність вивчення феномена життєздатності як набору особистісних властивостей і поведінкових реакцій, що дозволяють конструктивно долати труднощі небезпечної трудової діяльності, як внутрішніх компонентів особистісного і професійного розвитку [11, с.16].

Мета статті

Виявити специфіку психологічної ресурсності та життєздатності, а також, взаємозв'язки між ними в поліцейських підрозділу особливого призначення з різним їх рівнем.

Виклад основного матеріалу дослідження

Відповідно до мети дослідження, нами було проведено емпіричне дослідження взаємозв'язків

життєздатності з психологічною ресурсністю у різних кластерних групах працівників поліцейських підрозділів особливого призначення КОРД (Корпус оперативно-раптової дії). Загальна чисельність вибірки становила 65 осіб, які із застосуванням кластерного аналізу за методом к-середніх були розподілені на три групи. У першу групу з низьким рівнем психологічної ресурсності та життєздатності увійшло 16 осіб; у другу з середнім рівнем - 36 осіб; третю групу (з високим рівнем) склали 13 досліджуваних.

Для досягнення даної мети нами було застосовано дві методики. Опитувальник психологічної ресурсності особистості (О. Штепа). Методика вміщує 67 питань, котрі розподілені за наступними шкалами: 1) творчість, 2) уміння оновлювати власні ресурси, 3) любов, 4) робота над собою, 5) допомога іншим, 6) знання власних ресурсів, 7) успіх, 8) доброта до людей, 9) впевненість у собі, 10) прагнення до мудрості, 11) самореалізація у професії, 12) віра у добро, 13) відповідальність, 14) уміння використовувати власні ресурси. усього у методиці шістдесят сім питань [12]. Тест «Життєздатність людини» (О. Рильська) призначений для оцінки показника життєздатності людини зрілого віку як інтегральної здібності до збереження власної системної цілісності, яка дозволяє успішно вирішити основні життєві завдання цього вікового періоду У тесті 106 питань, згрупованих в чотири шкали: здібності адаптації, здібності саморегуляції, здібності саморозвитку і свідомість життя [13].

Виходячи з цього, ми вважаємо доцільним та актуальним вивчення взаємозв'язків психологічної ресурсності та життєздатності в осіб, які були розподілені на групи, котрі характеризуються однаковою (низьким, середнім та високим) рівнем як психологічної ресурсності, так і життєздатності.

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у першій групі поліцейських-спецпризначенців наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у першій групі (г)

Шкали	Адаптація	Саморегуляція	Саморозвиток	Осмисленість життя
Впевненість у собі	0.262	-0.089	0,246	0.179
Доброта до людей	0.702*	0.345	0.042	0.024
Допомога іншим	0.351	0.270	0.077	0.310
Успіх	-0.298	-0.357	0.643*	-0.101
Любов	-0.244	0.036	0.226	-0.060
Творчість	-0.018	-0.252	0.030	0.107
Віра у добро	0.246	-0.167	-0.071	0.649*
Прагнення до мудрості	-0.333	0.363	0.315	0.077
Робота над собою	-0.012	0.167	-0.131	-0.577*
Самореалізація у професії	-0.083	-0.125	0.024	0.276
Відповідальність	-0.357	0.240	-0.167	-0.393
Знання власних психологічних ресурсів	0.250	0.411	0.060	0.345
Вміння оновлювати власні ресурси	0.220	-0.202	-0.257	-0.708*
Вміння використовувати власні ресурси	0.256	0.167	0.530*	0.685*

Примітка: * - значущий кореляційний зв'язок при $p \leq 0, 05$

У першій групі поліцейських складова життєздатності «Адаптація» виявляє значущий додатний взаємозв'язок з компонентом психологічної ресурсності «Доброта до людей» ($r = 0,702$).

Отже, у цій групі зі зростанням нервово – психічної стійкості, толерантності до стресу, адекватності сприйняття умов діяльності та своїх можливостей, відчуттям власної значущості для оточуючих та вдосконаленням досвідом соціального спілкування набуває більшої вираженості відкритість до взаємин з іншими людьми, здатності до співстраждання, уміння підтримувати оточуючих у складних ситуаціях.

У цій групі складова життєздатності «Саморегуляція» не виявляє значущих взаємозв'язків з жодним компонентом психологічної ресурсності.

У першій групі складова життєздатності «Саморозвиток» виявляє значущі додатні взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності «Успіх» ($r = 0,643$) та «Вміння використовувати власні ресурси» ($r = 0,530$).

Таким чином, чим більшою стає у цих досліджуваних здатність до саморозвитку в цілому, та готовність до розвитку тих здібностей, які дозволяють вирішувати життєві завдання у постійно змінюваних умовах, тим більш вираженими стають: здатність організувати ситуації, які допомагатимуть найбільш повному саморозкриттю та досягненню успіху та вміння використовувати власні ресурси.

У першій групі складова життєздатності «Осмиленість життя» виявляє значущі додатні взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності «Віра у добро» ($r = 0,649$) та «Вміння використовувати власні ресурси» ($r = 0,685$), а також, від'ємні значущі взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності «Робота над собою» ($r = -0,577$) та «Вміння оновлювати власні ресурси» ($r = -0,708$).

Зміст виявлених у цій групі додатних взаємозв'язків свідчить про те, що зі зростанням рівня сформованості цілей, задоволення, яке досліджувані отримують при їх досягненні, та впевненості у власній здатності ставити перед собою цілі, вибирати завдання та досягати результатів; співвідносити цілі з майбутнім, емоційну насиченість з сьогоденням, задоволеність – з досягнутим результатом, тобто, з минулим, збільшуються: переконаність у наявності справедливості, уміння сподіватися та бути милосердним до інших; вміння використовувати власні ресурси.

Зміст виявлених у цій групі від'ємних взаємозв'язків свідчить про те, що зменшення осмиленості життя відбувається разом зі зростанням: готовності до роботи над собою, розвитку в усіх сферах життя; вміння оновлювати власні ресурси

Для наочності визначені кореляційні зв'язки наведені на рисунку 1.

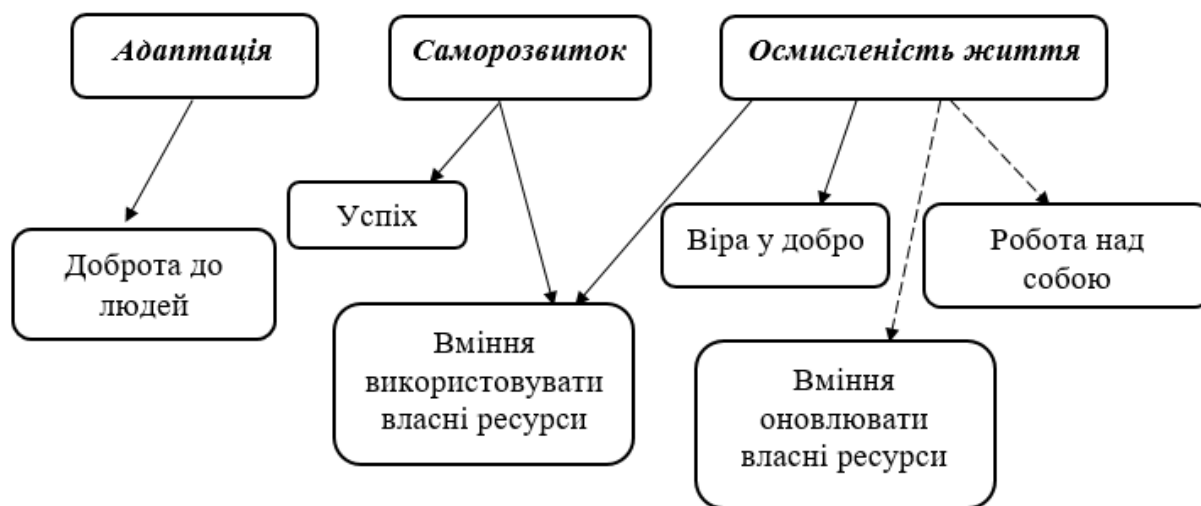

Рис.1. Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у першій групі поліцейських.

Примітка: ————— додатній взаємозв'язок, - - - - - від'ємний взаємозв'язок.

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у другій групі поліцейських-спецпризначенців наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у другій групі (r)

Шкали	Адаптація	Саморегуляція	Саморозвиток	Осмиленість життя
Впевненість у собі	-0.186	0.079	0.081	-0.222
Доброта до людей	0.245	0.151	0.208	-0.105
Допомога іншим	0.241	-0.066	-0.028	-0.176
Успіх	0.198	0.223	0.277	0.437*
Любов	0.255	-0.074	-0.022	0.179
Творчість	-0.069	-0.213	0.089	0.093
Віра у добро	0.219	0.512*	-0.023	-0.243
Прагнення до мудрості	0.589*	0.066	-0.147	0.171
Робота над собою	-0.006	0.272	0.057	-0.434*
Самореалізація у професії	0.404*	0.225	-0.156	-0.075
Відповідальність	0.085	0.214	-0.014	-0.255
Знання власних психологічних ресурсів	0.231	0.442*	0.012	0.018
Вміння оновлювати власні ресурси	0.097	0.451*	-0.074	-0.025
Вміння використовувати власні ресурси	0.118	0.531*	0.176	0.146

Примітка: * - значущий кореляційний зв'язок при $p \leq 0,05$

У другій групі складова життєздатності «Адаптація» демонструє додатні значущі взаємозв'язки з такою шкалою ресурсності як «Прагнення до мудрості» (0.589) та «Самореалізація у професії» (0.404)

Отже, у цій групі зі зростанням нервово – психічної стійкості, толерантності до стресу, адекватності сприйняття умов діяльності та своїх можливостей, відчуттям власної значущості для оточуючих та вдосконаленням досвідом соціального спілкування набуває більшої вираженості: бажання за допомогою знань побудувати свою картину світу та стати більш освіченим; бажання бути корисним, реалізувати свої можливості і потенціал

У цій групі складова життєздатності «Саморегуляція» демонструє додатні значущі взаємозв'язки зі шкалами «Віра у добро» ($r=0.512$) «Знання власних психологічних ресурсів» ($r=0.442$) «Вміння оновлювати власні ресурси» ($r=0.451$) «Вміння використовувати власні ресурси» ($r=0.531$).

Таким чином, чим більшою стає у цих досліджуваних здатність до саморегуляції та можливості контролювати себе чи залишатися непохитним у вирішуванні життєвих завдань. тим більшої вираженості набувають: переконаність у наявності справедливості, вміння сподіватися та бути милосердним до інших; знання власних психологічних ресурсів.

У цій групі складова життєздатності «Саморозвиток» не виявляє значущих взаємозв'язків з жодним компонентом психологічної ресурсності. У другій групі складова життєздатності «Осмиленість життя» виявляє значущі додатні взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності «Успіх» ($r=0.437$) а також, від'ємні значущі взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності «робота над собою» ($r=-0,434$).

Зміст виявлених у цій групі додатних взаємозв'язків свідчить про те, що зі зростанням рівня сформованості цілей, задоволення, яке досліджувані отримують при їх досягненні, та впевненості у власній здатності ставити перед собою цілі, вибрати завдання та досягати результатів; співвідносити цілі з майбутнім, емоційну насиченість з сьогоденням, задоволеність – з досягнутим результатом, тобто, з минулим, збільшується здатність організувати ситуації, які допомагатимуть найбільш повному саморозкриттю та досягненню успіху.

Зміст виявлених у цій групі від'ємних взаємозв'язків свідчить про те, що зменшення осмиленості життя відбувається разом зі зростанням готовності до роботи над собою, розвитку в усіх сферах життя.

Для наочності визначені кореляційні зв'язки наведені на рисунку 2.

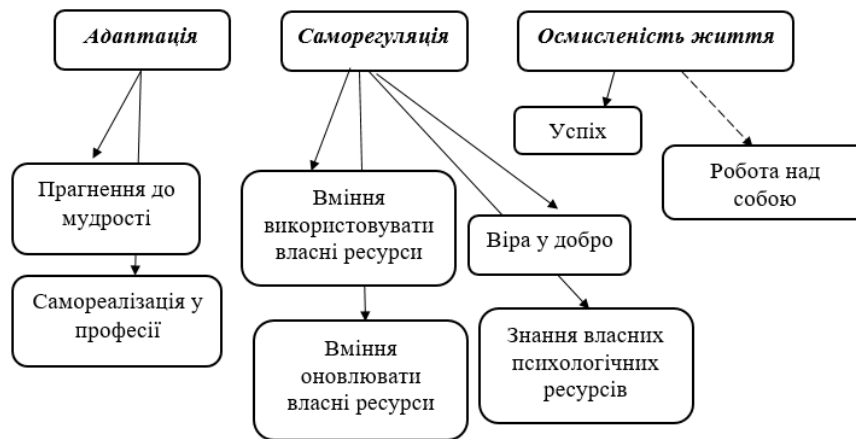

Рис.2. Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у другій групі поліцейських.

Примітка: ————— додатній взаємозв'язок, - - - - - від'ємний взаємозв'язок.

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у третій групі поліцейських-спецпризначенців наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у третій групі (r)

Шкали	Адаптація	Саморегуляція	Саморозвиток	Осмиленість життя
Впевненість у собі	-0.243	-0.086	0.229	-0.057
Доброта до людей	0.557*	-0.071	0.200	0.557*
Допомога іншим	0.486*	-0.057	0.171	0.029
Успіх	0.729*	0.029	0.643*	0.257
Любов	0.257	0.029	0.471*	0.757*
Творчість	-0.029	0.729*	-0.714*	0.257
Вір у добро	-0.243	0.229	-0.700*	0.229
Прагнення до мудрості	-0.143	-0.143	0.129	0.914*
Робота над собою	0.914*	0.286	0.414*	0.414*
Самореалізація у професії	-0.086	-0.057	-0.186	0.286
Відповідальність	0.486*	-0.243	0.743*	0.286
Знання власних психологічних ресурсів	0.214	-0.214	0.557*	0.557*
Вміння оновлювати власні ресурси	-0.071	-0.271	0.543*	0.686*
Вміння використовувати власні ресурси	-0.186	-0.200	0.543*	0.686*

Примітка: * - значущий кореляційний зв'язок при $p \leq 0,05$

У третій групі складова життєздатності «Адаптація» виявляє значущий додатній взаємозв'язок з компонентами психологічної ресурсності: «Доброта до людей» ($r=0.557$); «Допомога іншим» ($r=0.486$); «Успіх» ($r=0.729$); «Робота над собою» ($r=0.914$); «Відповідальність» ($r=0.486$).

Отже, у цій групі зі зростанням нервово - психічної стійкості, толерантності до стресу, адекватності сприйняття умов діяльності та своїх можливостей, відчуттям власної значущості для оточуючих та вдосконаленням досвідом соціального спілкування

набувають більшої вираженості: відкритість до взаємин з іншими людьми, здатність і до співстраждання, уміння підтримувати оточуючих у складних ситуаціях; орієнтація на співпрацю та готовність підтримувати та надихати людей, надавати їм упевненості у собі; здатність організувати ситуації, які допомагатимуть найбільш повному саморозкриттю та досягненню успіху; готовність до роботи над собою, розвитку в усіх сферах життя; здатність співвідносити вимоги життя і власні можливості, контролювати своє життя і впливати

на його хід, готовності до цілісної організації подій і справ.

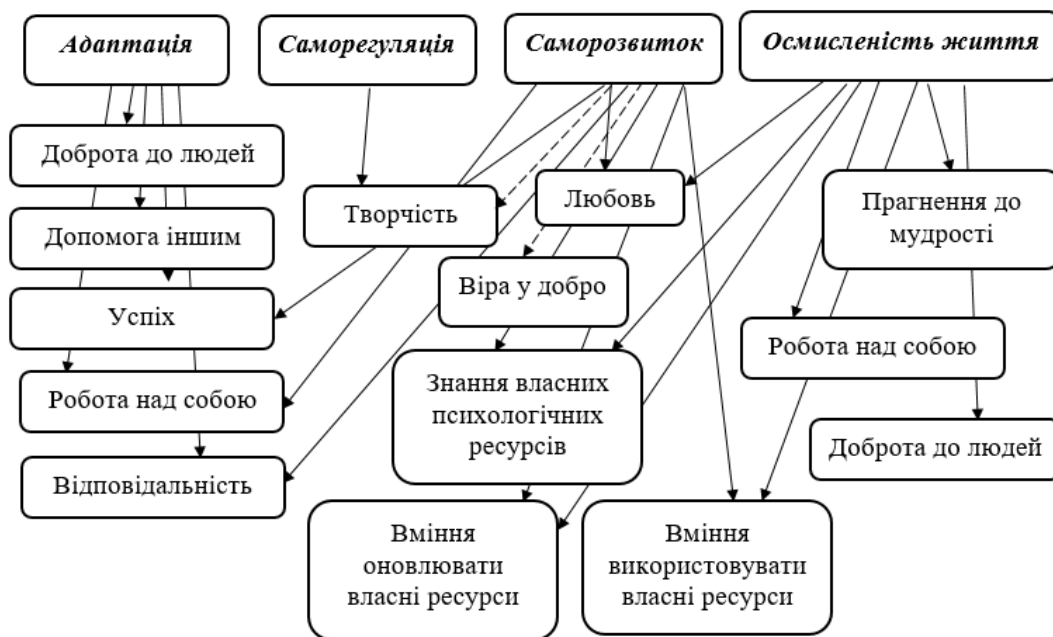

Рис. 3. Взаємозв'язки життєздатності з психологічною ресурсністю у третій групі поліцейських.

Примітка: — додатній взаємозв'язок, - - - - - від'ємний взаємозв'язок.

У цій групі складова життєздатності «Саморегуляція» демонструє додатній значущий взаємозв'язок з компонентом психологічної ресурсності «Творчість» (0.729).

Таким чином, чим більшою стає у цих досліджуваних здатність до саморегуляції та можливості контролювати себе чи залишатися непохитним у вирішенні життєвих завдань, тим більшою стає здатність чинити по-своєму у ситуаціях, які потребують адаптації, відмови від типових життєвих сценаріїв

У третій групі складова життєздатності «Саморозвиток» виявляє значущі додатні взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності: «Успіх» ($r = 0.643$); «Любовь» ($r = 0.471$); «Робота над собою» ($r = 0.414$); «Відповідальність» ($r = 0.743$); «Знання власних психологічних ресурсів» ($r = 0.557$); «Вміння оновлювати власні ресурси» ($r = 0.543$); «Вміння використовувати власні ресурси» ($r = 0.543$); а також, від'ємні значущі взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності: «Творчість» ($r = -0.714$); «Віра у добро» ($r = -0.700$).

Таким чином, чим більшою стає у цих досліджуваних здатність до саморозвитку в цілому, та готовність до розвитку тих здібностей, які дозволяють вирішувати життєві завдання у постійно змінюваних умовах, тим більш вираженими стають: здатність організувати

ситуації, які допомагатимуть найбільш повному саморозкриттю та досягненню успіху; вміння підтримувати близьку людину у складних ситуаціях, бажання радіти її успіхам; готовність до роботи над собою, розвитку в усіх сферах життя; здатність співвідносити вимоги життя і власні можливості, контролювати своє життя і впливати на його хід, готовності до цілісної організації подій і справ; знання власних психологічних ресурсів; вміння використовувати власні ресурси; вміння оновлювати власні ресурси.

Зміст виявлених у цій групі від'ємних взаємозв'язків свідчить про те, що зменшення здатності до саморозвитку в цілому, та готовності до розвитку тих здібностей, які дозволяють вирішувати життєві завдання у постійно змінюваних умовах, відбувається разом зі зростанням: здатності чинити по-своєму у ситуаціях, які потребують адаптації, відмови від типових життєвих сценаріїв переконаності у наявності справедливості, уміння сподіватися та бути милосердним до інших

У третій групі складова життєздатності «Осмисленість життя» виявляє значущі додатні взаємозв'язки з компонентами психологічної ресурсності: «Доброта до людей» ($r = 0.557$); «Любовь» ($r = 0.757$); «Прагнення до мудрості» ($r = 0.914$); «Робота

над собою», ($r=0.414$); «Знання власних психологічних ресурсів» ($r=0.557$); «Вміння оновлювати власні ресурси» ($r=0.686$); «Вміння використовувати власні ресурси» ($r=0.686$).

Зміст виявлених у цій групі додатніх взаємозв'язків свідчить про те, що зі зростанням рівня сформованості цілей, задоволення, яке досліджувані отримують при їх досягненні, та впевненості у власній здатності ставити перед собою цілі, вибирати завдання та досягати результатів; співвідносити цілі з майбутнім, емоційну насиченість з сьогоденням, задоволеність з досягнутим результатом, тобто, з минулим, збільшуються: відкритість до взаємин з іншими людьми; здатність до співстраждання, уміння підтримувати оточуючих у складних ситуаціях; уміння підтримувати близьку людину у складних ситуаціях, співрадіти її успіхам; прагнення за допомогою знань побудувати свою картину світу та стати більш освіченим, зрозуміти сенс через прагнення до істини; готовність до роботи над собою, розвитку в усіх сферах життя; знання власних психологічних ресурсів; уміння використовувати та оновлювати власні ресурси. Для наочності визначені кореляційні зв'язки наведені на рисунку 3.

Отже проведене дослідження свідчить про те, що різним групам поліцейських-спеціалістів притаманними є відмінності у структурі взаємозв'язків психологічної ресурсності та життєздатності. У першій групі поліцейських-спеціалістів з низьким рівнем психологічної ресурсності та життєздатності виявлено сім значущих кореляцій, п'ять з яких мають додатній, а дві - від'ємний характер. У другій групі досліджуваних поліцейських з середнім рівнем встановлено вісім значущих кореляцій, з яких одна є від'ємною. У третій групі поліцейських з високим рівнем визначено двадцять значущих кореляцій, з яких вісімнадцять є додатніми, а дві - мають від'ємний характер.

Обговорення результатів

Проблема забезпечення стабільності і стійкості життя людини є однією з актуальних в сучасній психологічній науці. З цим питанням пов'язане активне вивчення життєздатності особистості. Поняття «життєздатність» прийшло на зміну терміну «невразливість». Життєздатна особистість - людина, яка адаптується «до надзвичайних обставин, досягаючи несподіваного позитивного результату в критичних ситуаціях». В контексті життєдіяльності людини життєздатність проявляється в адаптації до навколишнього середовища, саморегуляції і саморозвитку. Життєздатність передбачає несприйнятливості до шкідливих впливів [9, с.961 - 962]

Н. Тарабріна зі співавторами вказують на ресурсність життєздатності та зазначають, що абсолютно очевидним стало використання в емпіричному дослідженні факторних планів експерименту і облік впливу на психологію людини не однієї, а цілої сукупності змінних [1, с. 1473].

В зарубіжних дослідженнях повідомляється, що поліцейські мають високий рівень стресу на роботі порівняно з іншими професіоналами [14]. Дослідники вбачають широкий спектр джерел напруги на роботі в поліції, до яких вчені відносили рутинність роботи в професії [15], надмірне емоційне та фізичне навантаження

[16], зміни, які супроводжують діяльність працівників поліції та характеризують певну їх неготовність до нововведень [17].

І. Віденєєв вважає, що суспільні проблеми, економічна криза, соціально-політичні перетворення і потрясіння значно, провокують ріст стресу, що є небезпечним для психологічного здоров'я людини. Дослідник впевнений: «Ефективна діяльність за подібних умов значною мірою залежить від наявності необхідних особистісних ресурсів для регулювання ставлення до життєвих ситуацій, які швидко змінюються, та вміння долати негативні переживання за допомогою певних стратегій опановуючої поведінки» [18, с.49].

Дж. Лі у співавторстві вважають, що робота поліцейських висуває до них особливі вимоги, оскільки працівники поліції часто піддаються травматичним і стресовим подіям, які впливають не тільки на їх психічне та фізичне здоров'я, але і на спосіб роботи на робочому місці [19].

Офіцери поліції з високим рівнем життєздатності здатні впоратися з труднощами, коли вони зазнають стресових факторів та долають негаразди, що забезпечує ефективне здійснення ними службових обов'язків [77]. Однак, незважаючи на те, що поліцейські, як правило, є більш стійкими, ніж представники інших професій, є офіцери, на роботу яких впливає недостатній рівень життєздатності [20, с.5], який обумовлює високий рівень стресу, а це, в свою чергу, спричиняє низку негативних наслідків, таких як порушення дихання, сенсорні та слухові проблеми та обмежену здатність керувати транспортними засобами, тобто ті важливі навички, котрі необхідні для поліцейської діяльності [20, с.6]. Крім того, дослідження Дж. Андерсена зі співавторами показали, що в результаті надмірного стресу та перевантаження збільшуються прогули та дні хвороби, отже, навички подолання стресу та розвинута життєздатність є важливою умовою ефективності поліцейської діяльності [20, с.8].

Висновки

Психологічні ресурси можна інтерпретувати як внутрішні сили чи цінності працівника поліції, які важливі для нього. Вони потрібні, щоб поліцейський міг долати життєві проблеми, кризи життя та адаптуватися в стресових умовах. В професійній діяльності поліції неабиякого значення набуває життєздатність поліцейських, котра демонструє потенціальні та ресурсні можливості людини, які дозволяють правоохоронцям успішно долати вимоги професії, а також розвиватися в ній. Вагомим предиктором продуктивного професійного розвитку є наявність високого рівня життєздатності у поліцейського, яка допомагає працівнику поліції справлятися з критичними ситуаціями та припускає здатність проектувати власний професійний шлях через усвідомлення своїх сильних сторін та позитивних якостей.

У групі поліцейських-спеціалістів з низьким рівнем психологічної ресурсності та життєздатності було встановлено 5 додатніх та 2 від'ємні значущі взаємозв'язки між досліджуваними показниками, у групі із середнім рівнем психологічної ресурсності та життєздатності виявлено 8 взаємозв'язків, котрі

досягають рівня значущості, серед яких 7 додатніх та 1 від'ємний взаємозв'язки між досліджуваними показниками. Найбільшу кількість статистично значущих зв'язків було встановлено у третій групі, а саме, 20 додатніх та 2 від'ємних взаємозв'язків, що істотно відрізняє дану групи від інших. Отримані результати свідчать про те, що високий рівень психологічної ресурності та життєздатності у працівників поліцейських підрозділів особливого призначення відбивається в активній взаємодії ознак психологічних феноменів, котра здебільшого забезпечує їх взаємопосилення.

Проведене дослідження не є вичерпним. Перспективним слід вважати продовження роботи у вибраному напрямку та вивчення проблеми життєздатності серед поліцейських підрозділів особливого призначення із визначенням специфіки більш широкого кола психологічних чинників означеного феномену.

References / Література

1. Tarabrina, N.V., Zhuravlev, A.L., Sergienko, E.A., & Kharlamenkova, N.E. (2017). Everyday and Traumatic Stress: Current Research Areas. *Fundamental and applied research of modern psychology: results and development prospects*, 1468 - 1475. [in Russian].
2. Zabegalina, S.V. (2016). Predictive and adaptive abilities as determinants of human vitality. *Human Resilience: Individual, Professional and Social Aspects*, 356-373. [in Russian].
3. Khizar, U., Orcullo, D.J.C., & Mustafa, J. (2016). Relationship between Personality Traits and Job Satisfaction of Police Officers in Punjab, Pakistan. *International Journal of Business and Social Science*, 7 (7), 109-113.
4. Sanders, B.A. (2008). Using Personality Traits to Predict Police Officer Performance. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31 (1), 129-147.
5. Denisenko, N.G. (2017). The role of the resource approach in the system of formation of professional mobility of future physical education teachers. *Scientific journal of the National Pedagogical University. Series 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture / physical culture and sports*, 3 K (84), 149-152. [in Ukrainian].
6. Ivanova, T.Yu. (2016). The functional role of personal resources in ensuring psychological well-being [PhD thesis, Lomonosov Moscow State University]. Scientific Library of Lomonosov Moscow State University. Retrieved from <http://www.psy.msu.ru/science/autoref/index.html> [in Russian].
7. Volvich, Yu.K. (2018). Psychological resources of personality resistance to stress in organizations of different spheres and types of activity [PhD thesis, Kuban State University]. Library of the Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education "Kuban State University". Retrieved from <http://www.kubsu.ru>. [in Russian].
8. Babenko, O.O. (2017). Emotional intelligence as a part of resourcefulness of representatives of professions of legal kinds. *Law and Security*, 3 (66), 121 - 125. [in Ukrainian].
9. Kuftyak, E.V. (2017). Resilience in teenage and adolescence. *Fundamental and applied research in modern psychology: results and development prospects*, 961 - 969. [in Russian].
10. Makhnach, A.V. (2016). Research on human resilience: basic approaches and models. *Human vitality: individual, professional and social aspects*. Moscow: Institute of Psychology RAS. [in Russian].
11. Beloklokov, A.V. (2017, april). Professional demand for resilience and hardiness in extreme professions. In *The effectiveness of the individual, group and organization: problems, achievements and prospects. Proceedings of the Conference* (15-17). Rostov-on-Don, Kursk, M.: CREDO. [in Russian].
12. Shtepa, O.S. (2019). Psychological resourcefulness in the structure of personality subjectivity. *Problems of Modern Psychology*, 27, 661-675. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-27.%25p> [in Ukrainian].
13. Rylyskaya, E.A. (2014). Psychology of human resilience [PhD thesis, Yaroslavl State Pedagogical University named after K. D. Ushinsky]. Library of FSBEI HPE "Yaroslavl State Pedagogical University named after K. D. Ushinsky". Retrieved from <http://yspu.org>. [in Russian].
14. Russell, L.M. (2014). An empirical investigation of high-risk occupations: Leader influence on employee stress and burnout among police. *Management Research Review*, 37(4), 367-384. DOI: 10.1108/MRR-10-2012-0227.
15. Liberman, A.M., Best, S.R., Metzler, T.J., Fagan, J.A., Weiss, D.S., & Marmar, C.R. (2002). Routine occupational stress and psychological distress in police. *Policing: An International Journal of Police Strategy and Management*, 25, 421-439. DOI: 10.1108/13639510210429446
16. Sundaram, M., & Kumaran, M. (2012). Occupational stress and coping strategies among grade II police constables. *International Journal of Business Management and Economic Research*, 3(4), 579-589.
17. Idris, M.K. (2011). Over time effects of role stress on psychological strain among Malaysian public university academics. *International Journal of Business and Social Science*, 2 (9), 154-161.
18. Videneev, I.O. (2015). Awareness of the application of coping mechanisms in the behavior of police officers with different levels of professional deformation. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 3 (46), 49-53. [in Ukrainian].
19. Lee, J. K., Choi, H.G., Kim, J. Y., Nam, J., Kang, H.T., Koh, S.B., & Oh, S.S. (2016). Self-resilience as a protective factor against development of post-traumatic stress disorder symptoms in police officers. *Annals of Occupational and Environmental Medicine*, 28 (58), 1-7. DOI: 10.1186/s40557-016-0145-9
20. Andersen, J.P., Papazoglou, K., Nyman, M., Koskelainen, M., & Gustafsberg, H. (2005). Fostering Resilience Among the Police. *Journal of Law Enforcement*, 5(1), 1-14.